

MENAXHIMI I BIZNESIT NË FERMË

MENAXHIMI I BIZNESIT NË FERMË

Ky publikim është realizuar me mbështetjen financiare të Bashkimit Evropian. Përmbatja e tij është nën përgjegjësinë e projektit “Përmirësimi i performancës dhe cilësisë së shërbimit të ekstensionit publik në sektorin e blegtorisë (IPESA). Ky projekt është i financuar nga BE dhe i zbatuar nga kompania NIRAS IC Sp.z.o.o.. Përmbajtja e publikimit nuk pasqyron domosdoshmërisht mendimet e Bashkimit Evropian.

Ky manual është miratuar nga përfituesi i projektit, Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural.

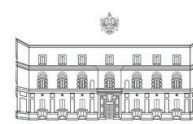
Publikuar nga Projekti **IPESA**
“Përmirësimi i performancës dhe cilësisë së shërbimit ekstensiv publik në sektorin blegtoral” - EuropeAid/136437/IH/SER/AL

This project is funded by
the European Union

IPESA Project

REPUBLIKA E SHQIPËRIE
MINISTRIA E BUJQËSISË
DHE ZHVILLIMIT RURAL

IMPROVEMENT OF THE PERFORMANCE AND QUALITY OF THE PUBLIC EXTENSION SERVICE IN THE LIVESTOCK SECTOR

Ky publikim është realizuar me mbështetjen financiare të Bashkimit Evropian. Përmbajtja e tij është nën përgjegjësinë e projektit "Përmirësimi i performancës dhe cilësisë së shërbimit të ekstensionit publik në sektorin e blegtorisë (IPESA). Ky projekt është i financuar nga BE dhe i zbatuar nga kompania NIRAS IC Sp.z.o.o.. Përmbajtja e publikimit nuk pasqyron domosdoshmërisht mendimet e Bashkimit Evropian.

Ky manual është miratuar nga përfituesi i projektit, Ministria e Bujqësisë dhe Zhvillimit Rural.

'© -2019- Projekti IPESA - "Përmirësimi i performancës dhe cilësisë së shërbimit ekstensiv publik në sektorin blegtoral" Projekt i zbatuar nga NIRAS IC Sp. z o.o. Të gjithë të drejtat e rezervuara. Licencuar në kushtet e Bashkimit Evropian'.

NIRAS
Project implemented by
NIRAS IC Sp. z o.o

Ministry of Agriculture and Rural Development, Office 114
Sheshi Skënderbej 2, Tirana 1000, Albania
E-mail: info@ipesa-project.al

Tabela e përmbajtjes

1. Hyrje	6
a. Pse është i rëndësishëm administrimi i fermës	6
b. Kur e bëjmë Menaxhimin e Biznesit në Fermë	6
c. Çfarë është Menaxhimi i Biznesit në Fermë? (përkufizimi)	6
2. Bazat për planifikim	
a. Rezultatet aktuale	7
b. Cilësia e tokës	7
c. Kualifikimet e fermerit / punonjësve	8
d. Funksionet e fermerit	9
e. Lloje të ndryshme rezultatesh dhe të kuptuarit e tyre	9
3. Fitimi bruto	10
a. Shpjegime të shkurtra	10
b. Si të llogarisim dhe përdorim fitimin bruto	10
4. Planifikimi i investimit	15
a. A është investimi fitimprurës?	15
b. Vlerësimi i të gjitha pagesave	15
c. Rreziqet dhe pasiguria	17
5. Plani biznesit	20
6. Rekomandime	23

MENAXHIMI I BIZNESIT NË FERMË

a. Pse është i rëndësishëm Menaxhimi i Fermës?

Menaxhimi i biznesit në fermë është i rëndësishëm sepse bujqësia gjithashtu është një biznes për fermerin. Nëse fermeri merr vendime jo të drejta në biznesin e tij, kjo do të ndikojë gjithashtu në ekonominë e tij private dhe jetën e familjes së tij. Nga ana tjetër, familja mund të ketë mundësinë të ketë një jetë më të mirë kur biznesi i fermës është i suksesshëm dhe fitimprurës.

b. Çfarë është Menaxhimi i Biznesit në Fermë (përkufizimi)?

Menaxhimi i fermës është një sërë aktivitesh të ndërmarra nga fermeri duke përfshirë kombinimin dhe koordinimin e burimeve njerëzore, fizike dhe financiare, në mënyrë që ta bëjnë fermën më fitimprurëse.

Fermeri duhet të vendosi disa qëllime të qarta për fermën e tij, për shembull të rrisë ose të maksimizojë fitimin, në mënyrë që të planifikojë në një mënyrë strategjike, taktike e operative dhe më pas të marrë vendime. Bazuar në vendimin e marrë, hapi tjetër është zbatimi dhe kontrolli. Kontrolli është procesi me të cilin fermeri sheh nëse aktivitetet aktuale korrespondojnë me aktivitetet e planifikuara.

c. Kur e bëjmë Menaxhimin e Biznesit në Fermë?

Menaxhimin e Biznesit në Fermë (MBF) është një aktivitet që realizohet gjatë gjithë kohës dhe bënë të mundur të

menaxhosh burimet që disponon e ti bëshë ballë sfidave të kostove, çmimeve dhe ndryshimeve klimaterike. MBF i jep fermerit mundësi që duke u bazuar në një analizë logjike ekonomike të ketë një kuptim më të mirë se si të përdori shifrat dhe rezultatet e llogaritura, përpara se të marrë vendime në fermën e tij.

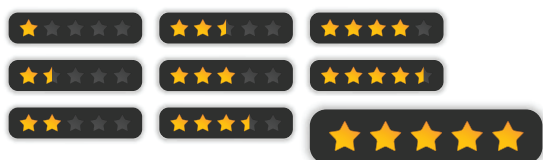
Shpesh përqendrohemi se si të sigurojmë subvencione për investimet dhe prodhimin, ndërsa fokusi duhet të jetë se si të bësh fitim dhe të fitosh para. Fermeri nuk duhet të mbjellë kultura të caktuara vetëm për faktin sepse ai merr subvencione për to. Ai duhet të prodhojë, të ndërmarrë ato aktivitete për të patur një fitim më të mirë (përfshirë edhe subvencionet). Fermeri duhet të bëjë investime në fermën e tij nëse prodhimi është fitimprurës e jo sepse ai mund të marrë subvencione për investimin. Por sigurisht që subvencionet ulin shumën e planifikuar të investimit në fermë, për rrjedhojë do të bëhet më fitimprurëse krahasuar me situatën kur fermeri nuk ka marrë asnjë subvencion.

MBF do të kontribuojë për të dhënë një kuptim më të mirë të përfitimit të investimeve të mbështetura nga programi IPARD, çfarë duhet të marrë në konsideratë fermeri dhe çfarë pyetje kryesore duhet t'i drejtojë këshilluesit bujqësor nëse ai nuk është i përfshirë në hartimin e planit të detajuar të biznesit dhe të tjera pjesë të aplikacionit. Prandaj ne nuk do të hyjmë në rregullat dhe rregulloret e hollësishme të programit IPARD. Informacioni për këtë përshkruhet mirë në udhëzimet e ndryshme për këtë program.

shkojë më mirë se sa një specie që shkon mirë në zonat e ngrohta. Të njëjtën gjë mund të themi dhe për blegtorinë kur mbarështimi i të imtave bëhet në zonat me kullota të bollshme e malore.

Përdorimi i teknologjive të reja të kultivimit, vendndodhja e fermës dhe mekanizimi do të ndikojnë në sasinë e inputit të përdorur. Sasia e plehrave që do të përdoret, varet nga lloji i parabisës. Nëse toka ka qenë më parë e mbjellë me tërfil ose bizele që fiksojnë azotin, nevojitet më pak pleh azotik. Në blegtori e dimë se plani i ushqyerjes do të ketë ndikim të madh në rendimentin e lopëve. Gjedhët, të cilët ushqehen me një racion ushqimor të balancuar dhe marrin sasinë e nevojshëm të proteinave, të minereleve e lëndës së thatë mund të prodhojnë më shumë qumësht sesa në rastin kur marrin sasi të pamjaftueshme të lëndëve ushqyese së nevojshme.

c. Kualifikimet e fermerit / punonjësve

Aftësitë dhe kualifikimet e fermerit gjithashtu kanë ndikim të madh në rendimentet dhe sasinë e inputit. Disa fermerë janë të vetëdijshëm për prodhimin dhe mund të identifikojnë sëmundjet në të lashtat në një fazë të hershme (kështu që dëmi do të zvogëlohet dhe do të përdoren më pak kimikate). Gjithashtu, në mbarështimin e blegtorisë disa fermerë janë të mirë për t'u kujdesur për bagëtinë dhe në këtë mënyrë shmangin mastitin, telefonojnë veterinerin për mbarsje në kohë, ose identifikojnë sëmundjet në një fazë të hershme.

Për më tepër, fermerët të cilët janë biznesmen të mirë, mund të marrin çmime më të mira për produktet e tyre ose të negociojnë çmime më të ulëta për blerjen e inputeve. Kjo gjithashtu do të rrisë fitimin përfundimtar të fermës.

Duke e konsideruar fermerin si një sipërmarrës që ndërmerret aktivitete në një fermë bujqësore me qëllim që të nxjerre të ardhura nga ajo, me rrezikun e dështimit për momentin ose në të ardhmen, ai njëherësh duhet të zgjidhe një gamë detyrash si:

1

Organizues i të gjitha punëve të fermës;

2

Administrues;

3

Fermer (punonjës);

4

Menaxher dhe përveç kësaj ai siguron paratë dhe mban rrezikun financiar.

Duke u nisur nga më sipër, kualifikimi i tij është shumë i rëndësishëm mbasi ai trajton disa fenomene tepër të rëndësishme të fermës si:

a) Aspekte teknike të lidhura me:

kulturat bujqësore, makineritë, blegtorinë etj.

b) Aspekte ekonomiko-financiare:

blerjet, shitjet, të ardhurat dhe administrimin e tyre (kontabiliteti) e njëkohësisht ndikimi e influenca tek njëra tjetra.

c) Aspektet sociale të lidhura me:

pasuria e mirëqenia e familjes, lidhja fermë-familje, lidhja e fermës me faktorë të botës së jashtme si politika qeveritare, shoqëria etj. dhe ndikimi i tyre në mbarëvajtjen e punës.

d) Aspekte të menaxhimit:

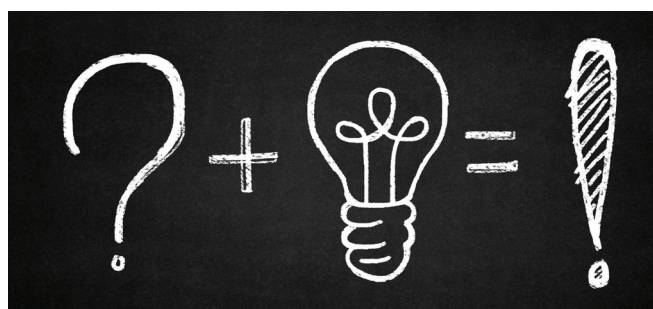
fermeri të gjykojë mbi këto aspekte dhe mbi bazën e këtyre gjykimeve të jetë i aftë të përdorë drejtë të dhëna teknike, ekonomike, kualifikimet, këshillat dhe njëkohësisht të marrë vendime.

d. Funksionet e fermerit

Një nga funksionet e fermerit është menaxhimi i mirë i burimeve njerëzore. Ai duhet të krijojë një ambjent pozitiv e të favorshëm pune, në mënyrë që të gjithë në fermë të punojnë për një qëllim, të kenë të njëjtat objektiva, ti bëjnë ballë problemeve dhe ti zgjidhin ato në mënyrë kreative, të përqafojnë teknologjitë e reja që futen në procesin e prodhimit. Krijimi i një ambjenti të tillë pozitiv e inkurajues do të rrisë produktivitetin, harmoninë dhe ndjenjën e pronësisë nga skuadra e punës.

Krijimi i vlerave të tilla si disiplina, besimi, përkushtimi etj., janë thelbësor për suksesin ose dështimin. Fermeri duhet të pyes punonjësit se për çfarë keni nevojë e në të njëjtën kohë ta bëjë të qartë se çfarë dëshiron nga punonjësit e tij. Krijimi i këtyre marrëdhënieve dhe besimi, krijon mundësi që biznesi i fermës të zhvillohet e të përparojë.

Si konkluzion karakteristikat kryesore të një menaxheri të sukseshëm janë aftësia për të mbikqyrur, kontrolluar dhe komunikuar në mënyrë të plotë me punonjësit e tij.

e. Lloje të ndryshme rezultatesh dhe të kuptuarit e tyre

Për investime të reja është më e vështirë të vlerësosh rendimentet dhe kostot. Një rregull i mirë mund të jetë të llogarisësh disa shifra për rendimentet dhe kostot e pritura dhe t'i rregullosh këto sipas rezultateve të marra në fermë vitet e kaluara. Nëse fermeri në përgjithësi merr rezultate më të mira se mesatarja e prodhimit të fermerëve të tjerë, mund të pritët që ai gjithashtu mund të marrë rezultate të mira për investimin e ri. Nga ana tjetër nëse rezultatet e pëftuara në të kaluarën kanë qenë të këqija, është e vështirë të besohet se investimi i ri do të sjellë rezultate të mira dhe fitimprurëse për fermerin.

Gjithmonë është mirë të ndiqni planet, prandaj fermerët duhet të fillojnë të bëjnë regjistrimin e kostove dhe të ardhurave në mënyrë që të krahasojnë rezultatet në planin e biznesit me rezultatet e marra. Për të siguruar rezultate më të mira në të ardhmen është e nevojshme që fermeri të rregullojë planet dhe të ndër marrë veprimet e duhura.

Në bazë të të dhënave të mbledhura, fermeri mund të shohë se cila është kultura ose lloji i bagëtisë më fitimprurës dhe ka kosto më të ulët. Nëse fermeri planifikon të investojë në blegtori ai duhet të marrë në konsideratë faktin se kush është kafsha që më jep më shumë rendiment dhe prodhon me kosto të ulët, dhinë të cilët kanë një kapacitet gjenetik të madhë prodhues por që mbahen në kushte stallore apo dhinë të cilat rriten në kullota natyrore dhe janë më rezistente e kanë nivel më të lartë përshtatshmërie ndaj natyrës. Në rastin e parë megjithëse sasia e qumështit që merret është e madhe, në anën tjetër kostoja e saj për një litër qumështi është më e lartë sepse është në regjim stallor. Pasi bën një analizë të tillë prodhim kundrejt koston, fermeri del në konkluzionin se më efektive do jetë të investojë në blerjen e racës së dhive, të cilat rriten në kullotë e përshtaten më mirë ndaj ambjentit të jashtëm.

Me mjaft kujdes fermeri duhet të shikojë rrjedhjen e parasë (cash flow) dhe të sigurohet se shumata e parave që hyn në biznes të jetë më e madhe se sa shumata e parave që del jashtë, dmth nëse juve ju duhet të blini fidanë të rinj ose lëndë të parë qumësht duhet të keni likuiditet për të përmbushur veprimtarinë ditore të fermës.

Rezultat tjetër që merrni nga të dhënat është fitimi. Kjo e dhënë na tregon nëse biznesi në fermë është efikas dhe se fermeri po merr një kthim të investimit të bërë. Fitimi dhe kthimi i kapitalit bëhet duke bërë një bilanc që na tregon nëse biznesi në fermë është fitimprurës ose është me humbje. Nëse bilanci është pozitiv atëherë mund të themi se fermeri është në gjëndje të paguajë të gjitha faturat dhe ai ja ka arritur qëllimit që biznesi të jetë i shëndetshëm. Nëse fermeri vendos të bëjë një investim në fermë si psh të blejë një traktor ai duhet në radhë të parë të shohë nëse bilanci i fermës së tij është pozitiv dhe pastaj të shohë për çmimin më të mirë në treg, llojin e traktorit etj.

3

Fitimi bruto

a. Shpjegime të shkurtra

Fitimi bruto llogaritet si vlera e prodhimit minus kostot e ndryshueshme pa llogaritur mbulimin e kostove fikse, taksave dhe tatimeve. Koncepti i fitimit bruto është mënyra më ideale për të krahasuar mënyrën e kryerjes së aktiviteteve në një fermë. Gjithashtu koncepti i fitimit bruto do të ndihmojë fermerin në zbulimin e gabimeve të bëra gjatë menaxhimit të fermës. Fitimi bruto përdoret në kontabilitet për të llogaritur rezultatet e marra si dhe të bëhen llogaritë për të ardhmen e të përdoren në buxhet dhe planifikim. Fitimi bruto konsiderohet si një nga masat më të rëndësishme të rezultateve në fermat tregtare.

Me anë të fitimit bruto fermeri i bën një diagnostikim të shpejtë fermës së tij, për të gjykuar mbi kontributin e çdo aktiviteti të ndërmarrë në fermë ndaj totalit të Fitimit bruto. Fermeri duhet të dijë se sa burime kërkojnë për të prodhuar një njësi të prodhimit. Këta tregues janë të rëndësishëm gjatë përcaktimit të madhësisë maksimale të mundshme të prodhimit dhe kombinimit të prodhimit.

Fermeri do të duhet të jetë në gjendje të bëjë përlogaritjen e fitimit bruto. Buxhetet e prodhimit janë mjete të rëndësishme për planifikim të fermave, ato ofrojnë vlera të përafërta (parallogaritje) të fitimeve bruto (kjo do të thotë, kthimet mbi shpenzimet e ndryshueshme). Mbi këto të dhëna fermeri duhet që të zgjedh aktivitetet në fermë, ta gjejë kombinimin e prodhimeve që do të ofrojë, fitimin më të madhë përmes përdorimit më të mirë të burimeve që ka në dispozicion.

b. Si të llogarisim dhe përdorim fitimin bruto

Shembujt e mëposhtëm tregojnë metodologjinë për llogaritjen e fitimit bruto të prodhimeve të ndryshme. Nuk ka standarde Shqiptare dhe ndërkombëtare për llogaritjet e fitimit bruto. Prandaj specifikimi i kostove të ndryshueshme mund të paraqitet në një mënyrë tjetër dhe mund të ndryshojë nga një fermë në tjetrën. Është e rëndësishme të kihet parasysh që kostot e ndryshueshme ndryshojnë sipas madhësisë së sipërfaqes së mbjellë, kulturës së mbjellë, teknologjisë së përdorur, krahut të punës të përdorur etj.

Nr	Domate 1 dynym					Kastraveca 1 dynym				Grurë 1 dynym			
	Prodhimi	Sasia	Njësia	Çmimi/njësi	Total lekë	Sasia	Njësia	Çmimi/njësi	Total lekë	Sasia	Njësia	Çmimi/njësi	Total lekë
A	Prodhimi ne total	65	kv	5,700	370,500	60	kv	5,000	300,000	4	kv	4,500	15,750
B	Kostot e ndryshueshme					Kosto të ndryshueshme				Kosto të ndryshueshme			
1	Fidani/fara	2,050	cope	15	30,750	2,500	cope	15	37,500	0.3	kv	5,500	1,650
2	Superfosfat	50	kg	22	1,100	30	kg	22	660	0.6	kv	2,500	1,500
3	Ure/dap	30	kg	42	1,260	25	kg	42	1,050				-
4	Potas	30	kg	75	2,250	20	kg	75	1,500				-
5	Nitrat	30	kg	35	1,050	20	kg	35	700	0.6	kv	3,500	2,100
6	Pleh organik	50	kv	300	15,000	20	kv	300	6,000				-
7	Fungicide	5	kg	2,500	13,000	4	kg	2,500	10,000				-
8	Insekticide	1	kg	3,000	3,000	1	kg	3,000	3,000				-
9	Ujitje	9	dy	500	4,500	9	dy	500	4,500				-
10	Plugim	1	dy		1,500	1	dy	1,500	1,500	1	dy	1,500	1,500
11	Frezim	1	dy	1,000	1,000	1	dy	1,000	1,000	1	dy	1,500	1,500
12	Mbjellje	1	dy	2,000	2,000	1	dy	2,000	2,000	1	dy	700	700
13	Vjelje/korrje	60	kv	50	3,000	60	kv	50	3,000	4	kv	500	2,000
14	Karburant	50	litra	180	9,000	10	litra	180	1,800				-
15	Transport	60	kv	100	6,000	60	kv	100	6,000				-
16	Punëtor të përkohshëm	40	orë	150	6,000	60	orë	150	9,000	10	orë	150	1,500
17	Punë anëtar të familjes	250	orë	150	37,500	150	orë	150	22,500				-
C	Kosto të ndryshueshme-Total				137,910				111,710				12,450
D	Fitimi bruto				232,590				188,290				3,300

Tab.1 Fitimi Bruto/kultura bujqësore

Rezultati kryesor ekonomik nga shembujt e dhënë më sipër është se në rastin e kulturës grurë rendimentui i ulët, kostot e larta të plehrave kanë shkaktuar dy probleme për efikasitetin ekonomik: kosto më të larta dhe të shoqëruara me rendimente më të ulta, duke rezultuar në më pak të ardhura bruto. Atëherë, në mënyrë që të ulni kostot e inputeve duhet të respektojme kërkesat dhe nevojat e bimës në faza të caktuara zhvillimi gjatë sezonit (e rëndësishme për efektivitetin e plehrave është kryerja e analizave të tokës dhe hartimi i bilancit të plehrit). Prandaj është mirë që të bazohemi në të dhëna fizike dhe financiare, në të menduarin ekonomik në mënyrë që të planifikojmë për të ardhmen.

Për planifikimin, të gjitha shifrat që dalin nga llogaritjet duhet të jenë realiste. Baza e planifikimit është përshkruar në kapitullin e mëparshëm.

Ne e dimë që rendimenti apo prodhimi i një kulture bujqësore mund të ulet nga sëmundjet dhe dëmtuesit dhe vetëm fati mund të ndihmojë fermerin të ketë rezultate të mira. Për planifikimin e prodhimit, duhet që rendimenti i pritshëm të përfaqësojë rendimentin mesatar që mund të merret për fermën për të cilën bëjmë llogaritjen. Rendimenti do të varet nga kultivari i mbjellë, pjelloria/cilësia e tokës, teknologjia e përdorur, ekspertiza dhe kualifikimi i fermerit siç përshkruhet më lartë.

Pasi ka bërë një analizë të mirë të prodhimit fermeri duhet të marrë një vendim në fillim të sezonit e të planifikojë se si do të shesë prodhimin. Plani më i mirë i marketingut është të synojë të arrijë të marrë një çmim “mbi mesatarin” duke përdorur informacione për tregun dhe çmimet që ofrohen nga prodhues të tjerë dhe duke e krahasuar këtë me kostot e prodhimit. Nëse kërkesa në treg është më e madhe për produktin që fermeri ofron atëherë dhe çmimi i produktit duhet të vendoset më i lartë sepse ka të bëjë me konceptin kërkesë-ofertë.

Të kuptuarit sa më mirë i këtij parimi do bëjë që fermeri të planifikojë se çfarë kulture duhet të mbjellë, periudhën kur ta mbjellë dhe kur të dalë në treg; të mbjellë një kultivar që shitet më shtrenjtë si psh. të mbjellë patate të kuqe në vend të atyre të bardha, të mbjellë më mirë perime se sa grurë; të vendosë se kur është koha më e mirë të shesë prodhimin, duke e ruajtur atë për ta nxjerrë në treg në kohën kur çmimi është më i lartë apo ta shesë menjëherë; të rrisë cilësinë duke e ruajtur mirë nga sëmundjet e dëmtuesit, kështu që mund ta shesë më shtrenjtë.

Gjithashtu, çmimet e shitjes së prodhimit duhet të jenë sa më realiste të jetë e mundur. Çmimi duhet të jetë si çmimi në fermë dmth si çmimi që merr fermeri për produktin e tij kur të largohet nga ferma (çmim shumice).

Çmimi varet nga disa faktorë:

- Normalisht, perimet e prodhuara shumë herët në sezon do të kenë çmime më të larta, sesa perimet e prodhuara në sezon, ku më shumë fermerë dalin me prodhimet e domates në treg. Prandaj është e rëndësishme të merren parasysh kur perimet do të prodhohen dhe shiten. Çmimi i përdorur në buxhet duhet të jetë mesatarja e pritshme e domateve të shitura në fermë;
- Varietet e bimëve janë të ndryshme. Fermeri duhet të njohë mirë karakteristikat e kultivarëve psh. të domates, kush janë kultivarët që shkojnë mirë në serra dhe kush janë ato që shkojnë mirë në fushë, kush janë të hershëm apo të vonë, me qëllim që fermeri të mbjellë atë kultivarë i cili siguron prodhimin e domates që të dalë shpejt në treg për të siguruar një çmim më të lartë;
- Prodhimet me cilësi të mirë normalisht do të marrin çmime më të mira se prodhimet të cilat janë shumë të pjekura dhe së shpejti do të kalben. Mollët e cilësisë së parë kanë një çmim më të lartë se mollët e cilësisë së tretë, të cilat në përgjithësi shiten për përpunim. Një prodhim organik i mollës siguron një çmim më të lartë se ato të prodhuar në mënyrë konvencionale. Qumështi me përqindje të lartë yndyre e lënde të thatë ka çmim më të lartë se sa qumështi që ka sasi të pakët lënde të thatë;
- Nëse fermeri paketon perimet në pako të vogla për supermarket normalisht do të marrë çmim më të lartë për kg, sesa ata fermerë, të cilët shesin domate në treg në kuti 10 kg.;
- Prodhimet e shitura për përpunim (për shembull për salcë, turshi, reçel) shpesh marrin çmime më të ulta sesa prodhimet e freskëta të shitura për treg.

Llogaritja e kostonë së pritshme mund të jetë më e lehtë, sesa vlerësimi i vlerës së prodhimit. Kostot varen nga teknologjia e prodhimit dhe duhet të pasqyrojnë vlerësimin e rendimentit dhe çmimeve të produkteve, në bazë të teknologjisë së përdorur. Ja disa shembuj që duhet të merren parasysh:

- Plehurat kimike, pesticidet e përdorur duhet të jenë të përshtatshme për varietetin e bimëve të mbjella apo ph e tokës. Është shumë e rëndësishme zgjedhja e plehut azotik, psh. në tokat acide duhet të përdorim nitratat dhe jo ureja, apo në trajtimet kimike disa kultivarë molle nuk duhen spërkatur me një preparat të caktuar, mbasi janë shumë të ndjeshëm dhe dëmton pamjen tregtare etj.
- Për domatet e prodhuara në fillim të sezonit, mund të ketë kosto për ngrohjen e serrës;
- Shpenzimet për vjelje (paga) duhet të pasqyrojnë numrin e orëve të punës të përdorura për vjeljen e prodhimit dhe kostonë e punës;

- Kostoja e materialeve të paketimit do të jetë e ndryshme, nëse domatet paketojnë në qese gjysëm kg ose në kuti 10 kg;
- Numri i orëve të punës që përdoret për paketim do të jetë i ndryshëm. Nëse domatet do të klasifikohen sipas cilësisë, madhësisë etj. do të duhen më shumë orë punë se sa thjesht kur ato do të vendosen në një arkë. Gjithashtu, numri i orëve të punës të përdorura për paketim do të jetë i ndryshëm për paketimin në kuti të vogla dhe paketimin në arka të mëdha.

Çmimi për blerjen e inputit mund të varet nga shumë faktorë. Më të rëndësishmet janë:

- Furnizuesi i përdorur - pasi disa furnitorë kanë çmime më të larta se të tjerët. Prandaj fermeri duhet të studiojë tregun në mënyrë që të gjejë furnizuesit me çmimet më të mira;
- Planifikimi i blerjes së inputit është i rëndësishëm. Ndonjëherë mund të merrni çmime më të ulëta, nëse blini sasi të mëdha në vend sesa kur blini sasi të vogla disa herë gjatë vitit;
- Çmimet mund të luhaten gjatë vitit. Nëse ka luhatje të tilla, inputi duhet të blihet në kohën kur çmimet priten të jenë më të ulëta;
- Disa fermerë mund të negociojnë çmime më të ulëta për blerjen e inputit.

Gjithmonë është e rëndësishme të vlerësohet përdorimi i planifikuar i inputit. A është sasia e plehrave realiste? A është realiste sasia e pesticideve për mbrojtjen e bimëve? A është sasia e orëve të punës sipas nevojave? Sidomos, nëse ka ndryshime të mëdha në prodhim ose fëmijët po largohen nga familja për tu arsimuar, atëherë mund të ketë nevojë për më shumë orë punë se vitet e kaluara.

Nr	Emërtimi	Njm	Sasia	Çmimi	Vlera/lekë
I	Të ardhurat				
1	Prodhim qumështi	Litra	3,500	35	122,500
2	Mish viçi (peshë e therur)	Kg	100	650	65,000
3	Të ardhurat totale (1+2)				187,500
II	Kostot				
II.a	Kostot variable				
4	Ushqime të njoma (prodh. fermë)	Tonë	13	1,500	19,500
5	Ushqime të thata (prodh. fermë)	Tonë	1.5	8,000	12,000
6	Koncentratë (prodh. fermë)	Kv	3	2,500	7,500
7	Ushqime minerale dhe kripë	Kg	30	15	450
8	Shpenzime veterinare dhe ilaçe	Krerë	1	2,000	2,000
9	Shpenzime për pajisje blegtorale	Krerë	1	500	500
10	Puna (3 orë në ditë)	Orë	850	100	85,000
11	Totali i kostove variable (4+5+...+10)				126,950
	Fitimi bruto (3-11)				60,550

Tab.2. Fitimi bruto/një lopë qumështi

Në tabelën më sipër janë përfshirë disa kosto variable, por mund të përfshihen dhe kosto të tjera si materialet e paketimit, kostot e reklamave, energjia elektrike, uji, borxhet, interesat etj. Nga tabela rezulton se prodhimi vjetor i lopës ka qenë 3500 litra/vit, prodhim i cili ngre disa pyetje për fermerin. Por jo vetëm prodhimi por dhe kostot duhet të analizohen.

Vlera e prodhimit

- A është prodhimi i qumështit realist me përvojën e mëparshme të fermerit, racën e lopëve dhe planin e të ushqyerit (a mundën lopët të prodhojnë këtë sasi qumështi me ushqimin e dhënë)?
- A janë çmimet e shitjes realiste për qumështin e dorëzuar në pikat e grumbullimit ose përpunimit?
- A përkon ky çmim me cilësinë e qumështit të dorëzuar?
- A ka fermeri një rezervuar ftohjeje ose lehtësira të tjera për ta mbajtur qumështin të freskët?

Kjo analizë e prodhimit bën që fermeri të planifikojë për vitin e ardhshëm ose duke përmirësuar racën ose duke përdorur një racion ushqimor më të balancuar apo duke

investuar në mjete ftohëse, gjë e cila do të konvertohet në një cilësi më të mirë qumështi e çmim më të lartë.

Kostot:

- A është realist plani i ushqyerjes, si nga ana sasiore dhe cilësore?
- A janë kostot për veterinerët në përputhje me kostot e viteve të kaluara?
- A janë kostot e inseminimit në përputhje me kostot e viteve të kaluara?
- A janë çmimet realiste?

Nga analiza e kostove të mësipërme dhe duke ju dhënë përgjigje pyetjeve, fermeri bën vendimmarrje se ku mund ti ulë kostot e të marri një prodhim më të lartë, si psh përmirësimi i planit të ushqyerjes dhe shëndetësor të kafshëve etj.

4

Planifikimi i investimeve

Investimet në fermë mund të jenë të shumëllojshme, që nga blerja e thjeshtë e një traktori, një lope apo disa makinerive të reja bujqësore deri tek investime shumë komplekse, si vendosja e një linje të re prodhimi për produkte blegtorale, ku duhet të ndërtohen stalla të reja e të blihen lopë, të ndërtohen ndërtesa të reja për përpunimin e qumështit e të pajisen ato me makineri dhe të krijohen hapësira mbështetëse për ruajtjen e foragjereve dhe plehut të kafshëve. Një ndërlikim i ngjashëm shihet, kur do të investohet në zhvillimin e një agrobiznesi me lehtësira hoteliere dhe restorantesh. Për investime më komplekse, gjithashtu mund të duhen të investohen para në programe kompjuterike, trajnime dhe marketing.

Nëse pendoheni për një investim, gjithmonë do të humbni para. Sidomos për investimet komplekse, humbjet mund të jenë të mëdha. Mund të jetë shumë e vështirë të gjesh dikë, i cili do të blejë asetet e tua dhe nëse e gjen, sigurisht që nuk do të marrësh vlerën e plotë të parave për shumë prej artikujve dhe aktiviteteve që keni blerë. Po gjithashtu nëse pendoheni për blerjen e traktorit pas disa muajsh dhe të keni mundësi ta shisni, do të keni vetëm humbje. Prandaj, ju duhet të vlerësoni me kujdes investimet përpara se të filloni blerjen ose ndërtimin.

a. A është investimi fitimprurës?

Kriteri më i përdorur për vlerësimin e investimit është përfitimi. Në përgjithësi, mund të themi se nëse një investim është fitimprurës ai duhet të zbatohet. Nëse ka mungesë parash për të paguar të gjithë investimin, atëherë investimi më fitimprurës duhet të ketë përparësi më të lartë se sa investimet që nuk janë po aq fitimprurëse. Pra, nëse fermeri nuk ka para të mjaftueshme për të ndërtuar serën dhe krijimin e një pemishteje, më fitimprurësja duhet të zgjidhet.

Kriteret më të zakonshme për vlerësimin e investimit janë Vlera e Tanishme Neto (VTN) dhe Norma e Kthimit të Investimit (NBI). Këto shpesh llogariten në programe të ndryshme kompjuterike, ku përfshihet dhe rrjedhja e parasë.

b. Vlerësimi i të gjitha pagesave

Llogaritja e VTN dhe NKI bazohet në pagesat e ardhshme të investimit, përshembull: paratë e përdorura për investimin, kostot vjetore, fitimin vjetor nga investimi. Për më tepër, ne duhet të kemi një vlerësim për jetën e investimit dhe një vlerësim i vlerës së investimit deri në fund të jetës së tij. Prandaj, këto shifra duhet të vlerësohen me shumë kujdes - përndryshe nëse llogaritja e VTN dhe NKI nuk bazohet në shifra reale - fermeri mund të marrë vendime të gabuara.

Paratë e nevojshme për investime janë shumë të lehta për tu llogaritur për investimet më të thjeshta, si, blerja e një traktori të ri. Por nëse fermeri dëshiron të bëjë një projekt më kompleks si krijimi i një sere ose një restoranti, atëherë llogaritjet bëhen më të vështira. E rëndësishme është të mbani mend të gjitha pjesët e investimit, jo vetëm vlerën e xhamit dhe kornizës për serën. Mund të ketë gjithashtu nevojë për të paguar për:

- Konsulentë, ekspertë dhe specialistë, të cilët janë të nevojshëm për mbështetjen dhe hartimin e investimeve;
- Hedhjen e themeleve;
- Ujitjen me pika, tubat për ujë, pompë;
- Ambjente për ruajtjen e plehrave dhe kimikateve;
- Instalimi i energjisë elektrike;
- Pajisje të tjera për ngrohjen (në periudhat shumë të ftohta, nëse prodhimi po vazhdon atje) dhe ventilimin e serës etj.
- Ambjente për paketimin dhe ruajtjen e perimeve të prodhuara;
- Makinë për transportin e produktit në treg / te blerësit të perimeve (nëse ferma nuk ka tashmë një makinë).

Nëse këto objekte/mjete ekzistojnë tashmë në fermë, atëherë nuk është e nevojshme t'i përfshini ato në llogaritje. Por nëse këto mjetet ekzistojnë në fermë ato mund të jenë me kapacitet të vogël, atëherë për investimin e ri duhet të planifikojmë mjete të reja. Një shembull: nëse ambjentet e depozitimit të kimikateve janë të mjaftueshme për prodhimin e ardhshëm, atëherë ato nuk duhet të përfshihen në llogaritje. Por nëse ka nevojë për të ndërtuar lehtësira të reja, kostot për këto do të përfshihen në llogaritjet.

Për më tepër, mund të ketë pagesa për:

- Trajnimin dhe përvetësimin e njohurive;
- Aktivitetet e marketingut (veçanërisht nëse produkti është shitur te konsumatori përfundimtar);
- Certifikata, miratime dhe leje,

Shpesh këto kosto shtesë harrohen - por nëse ato janë të vogla, mund të mos jetë aq e rëndësishme.

Kostot vjetore gjithashtu duhet të përfshihen. Siç u përmend në **me siper** në këtë botim, ne bëjmë dallimin midis kostove të ndryshueshme dhe kostove fikse. Kostot e ndryshueshme përshkruhen në **faqen 10** dhe përcaktohen si kosto që do të ndryshojnë në bazë të madhësisë së prodhimit. Kostot fikse për tu përfshirë në llogaritjet e përfitueshmërisë së investimeve janë kryesisht mirëmbajtja e lehtësirave, pagave, energjisë elektrike, marketingut.

Mirëmbajtja është shpesh një shifër e vogël vitet e para të investimit, por këto kosto me siguri do të rriten çdo vit gjatë jetës së investimit. Kjo është mjaft e natyrshme, pasi ndërtesat dhe makineria e vjetër kërkojnë më shumë lryerje, më shumë riparime, më shumë sende për tu zëvendësuar dhe më shumë pjesë rezervë. Një shembull mund të jetë inventari dhe dyshemeja e betonit në sistemin e strehimit për kafshët mund të duhet të riparohet ose të zëvendësohet pas 5 -6 vjet, ndërsa muret dhe çatia mund të zgjasin 30 vjet.

Kur bëni llogaritjet, kostot shpesh nënvlerësohen. Pjesërisht sepse fermeri është optimist, pjesërisht sepse fermeri nuk ka njohuri dhe pjesërisht sepse disa ngjarje nuk merren parasysh. Ngjarje të tilla mund të jenë për shembull një stuhi ose breshër, që mund të dëmtojë ndërtesat. Mund të jetë një aksident me makinën e përdorur për transportin e produkteve në treg. Ose mund të jetë një prishje e papritur e makinerive.

Prandaj kostot duhet të vlerësohen me kujdes - dhe nëse është e mundur këshillat duhet të merren nga ekspertë me njohuri të mira.

Marzhi bruto vjetor llogaritet si e ardhura minus kostot e ndryshueshme. Këto vlera janë përshkruar më herët në **faqen 11** dhe për rrjedhojë nuk do të përsëriten këtu.

Çështja e vetme është se mund të jetë shumë e vështirë të parashikohet zhvillimi i çmimeve të domateve dhe qumështit për 10 vitet e ardhshme. Gjatë 100 viteve të fundit, kemi parë, që çmimet për produktet bujqësore kanë qenë nën presion. Shitjet rriten më shumë sesa çmimet për produktet bujqësore. Prandaj rekomandohet që të merret në konsideratë ky trend dhe të mos lejoni që çmimet në produktet e shitura të rriten shumë më shumë se kostot.

Jetëgjatësia e investimit është e rëndësishme për llogaritjen e përfitimit të investimit. Sa më e gjatë jeta e investimit, aq më shumë do të fitoni. Prandaj duhet të merrni parasysh me kujdes jetëgjatësinë e investimit. Gjithashtu këtu, ju mund të merrni informacione nga fermerët të tjerë me investime të ngjashme dhe ekspertë me njohuri të mira.

Shpesh do të shihni se disa pjesë të investimit do të kenë një kohëzgjatje më të shkurtër se pjesët e tjera. Për shembull, ujitja me pika në një serë mund të zgjasë më shumë kohë sesa mbulesa prej plasmasi ose qelqi i saj. Pjesët mekanike të sistemit të heqjes së plehut organik mund të duhet të riparohen dhe zëvendësohen pas disa viteve, ndërsa ndërtesa/stalla mund të zgjasë shumë më gjatë.

Duhet të merret në konsideratë edhe vlera e investimit deri në fund të jetës. Normalisht mund ta shesim traktorin e përdorur, kur duam ta zëvendësojmë dhe do të marrim ca para. Fatkeqësisht kjo nuk është situata për ndërtesat. Ato duhet të shkatërohen dhe kjo do të kushtojë para. Ndonjëherë investimet mund të kenë ndikim të madh në mjedis. Në BE, kemi parë që ka pasur shumë ndotje nga një rezervuar depozitues për benzinë e naftë dhe që fermerët duhej të paguanin para të mëdha për të hequr dhe pastruar tokën e ndotur. Kjo shihet edhe nga objektet e depozitimit të rrjedhës për plehun organik.

Shpesh shpresojmë se ndërtesat dhe ndërtimet mund të përdoren për qëllime të tjera. Por kjo nuk është e sigurt për të gjitha ndërtimet.

Themeli i betonit i serës ose ambjenti i depozitimit të plehut organik rallë kanë përdorime alternative. Pra, konkluzioni është se në disa nga llogaritjet e përfitimit të investimit, duhet të rezervoni para për heqjen e ndërtimeve pasi investimi nuk përdoret më.

c. Rreziqet dhe pasiguria

Rreziqet dhe pasiguria janë normale në bujqësi. Fermerët janë mësuar me motin e pafavorshëm dhe sëmundjet që ndikojnë në prodhim. Për më tepër, mund të ketë luhatje të çmimeve për mallrat e prodhuar në fermë, si dhe në inputin. E gjithë kjo ndikon në përfitimin e fermës. Për investimet, ekziston një dimension i ri: është e vështirë të parashikohen çmimet për 10 vitet e ardhshme. Prandaj, fermeri duhet të vlerësojë situatën me kujdes dhe ta marrë në konsideratë, nëse dëshiron të marrë përsipër rrezik.

Disa fermerë kanë rezerva financiare si para në llogarinë bankare dhe për këtë arsye mund të ndërmarrin rreziqe. Fermerët e tjerë duhet të financojnë të gjitha investimet me kredi në bankë dhe këta fermerë nuk mund të përballojnë një vit të keq. Prandaj fermerët duhet të vlerësojnë me kujdes nëse duan të rrezikojnë e ata duhet të vlerësojnë nëse kanë para të mjaftueshme për të mbuluar humbjet. Ju mund të merrni më shumë informacione, nëse bëni llogaritjet alternative të NPV, IRR dhe fluksit të parave. Bëni llogaritjet në shifrat, në të cilat besoni. Më pas, mund të bëni një llogaritje, ku të zvogëloni të ardhurat për shembull 5% (kjo mund të shkaktohet nga ulja e çmimeve në 5%). Shikoni shifrat dhe shikoni nëse situata do të jetë kritike dhe konsideroni, nëse mund të anktoni/vëzhgoni.

Ndonjëherë është e mundur të bëhen investime në pjesë të ndryshme dhe në këtë mënyrë të zvogëlohet rreziku. Në vend që të bëni një serë të madhe, mund të jetë e mundur të ndërtohet një e vogël dhe më pas ta zmadhoni atë, në këtë mënyrë rreziku zvogëlohet. Dhe nëse investimi përfundimtar është planifikuar që në fillim, nuk duhet të ketë ndonjë problem të madh për ta ndarë atë. Një mundësi tjetër është që të bëni një investim këtë vit (për shembull të ndërtoni serën) dhe të bëni investime të tjera në 2 vitet e ardhshme (për shembull blerja e traktorit).

Në çdo rast, investimet e subvencionuara nga fondet IP-ARD janë shumë më të lehta për tu menaxhuar, pasi fermeri merr një kontribut të madh në pagimin e investimit. Nevoja për kredi bankare është zvogëluar dhe për këtë arsye fermeri gjithashtu merr një kontribut të mirë në uljen e rrezikut.

Më poshtë po japim një shembull ku kemi paraqitur informacionet kryesore të një investimi të caktuar në një serë bazuar në situatën aktuale në fermë e shifrat aktuale të fermës. Duhet të marim në konsideratë faktin që kostot dhe të ardhurat e ardhshme varen nga varieteti i domates dhe teknologjia e përdorur. Çmimet janë të ndryshme gjatë viteve dhe pasqyrojnë kohën kur janë vjelë.

Ndërtim sere diellore

Investimi i fermerit parashikohet si biznes start-up në sektorin e serave dhe për këtë arsye nuk kemi konsideruar vitet e nevojshme që investimi të jetë në efeciençë të plote (normalisht në vitin e 3-4) por kemi dhënë një informacion mbi të ardhurat e fermerit për vitin në efeciençë 100 %. Gjithashtu në llogaritjet janë marrë në konsideratë faktet e mëposhtme:

- plasmasi është zëvendësuar pas 5 vjetësh, me vlerë 630,000 lekë;
- sistemi i ujitjes është zëvendësuar pas 7 vjetësh, me vlerë 250,000 lekë;
- vlera e serës pas 10 vjetësh supozohet të jetë 0;
- investimi në shumën 4 milion është para subencionit IPARD.

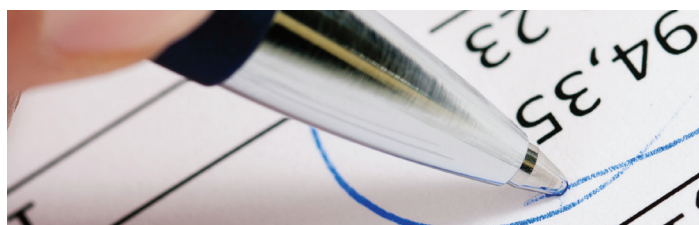
Një fermer në rrethin e Lushnjes dëshiron të investojë në ndërtimin e një sere diellore plasmasi prej 0.5 ha. Investimi në ngritjen e serës me sistem ujitje kap vlerën 4,000,000 Lekë. Sera do të ketë lartësi minimale prej 2.8 m dhe do të shërbejë për prodhimin e domates se freskët në ambiente të mbrojtura. Për të realizuar investimin fermeri duhet të bëjë vlerësim të çmimeve të tregut për zërat e investimit. Investimi parashikohet të realizohet në tokën e cila është në pronësi të fermerit, tokë që ka qenë në funksion të kultivimit dhe prodhimit të produkteve bujqësore dhe kryesisht në perime në fushë të hapur e cila përbënte një risk shumë të lartë. Për të ulur riskun e kushteve klimaterike dhe atmosferike, fermeri do të kultivojë perime në serë nga e cila do të sigurojë gjithashtu daljen e hershme të produktit në treg e shoqëruar kjo me çmimet me maksimale të produktit që do të pasqyrohet me rritjen e fitimit.

Në bazë të llogaritjeve rezultojnë se kostot e prodhimit për dy sezona mbijellojnë brenda vitit zënë 40% dhe përfshijnë:

- mjete mekanike (plugim, frezim, spërkatje, transport);
- punime me krah (pastrim parcele, plehërim kimik, mbijellje farishte/fidanë 2,500 bimë/ha, lidhje fidani dhe shërbime gjatë vegetacionit, vjelje prodhimi, seleksionim);
- inpute (fara/fidanë, pleh organik, pleh kimik, pleh kristalor, pesticide, ujë, energji, karburant, bletë pjalmuese, plasmas për mulcërim);
- nëse investimi do të bëhet me kredi bankare duhet të përllogaritet edhe kostoja e kredisë (në këtë plan biznesi në llogaritjen e VTN dhe NKL kostoja e kredisë nuk është përfshirë, ndërsa në llogaritjen e fluksit vjetor të parasë këto shifra janë përfshirë);
- amortizimi i cili ka vlerë të ndryshme për strukturën metalike, sistemin ujitës dhe plasmasin (struktura metalike 15-20 vjet, plasmasi 5-6 vjet dhe sistemi i ujitjes 5-8 vjet)

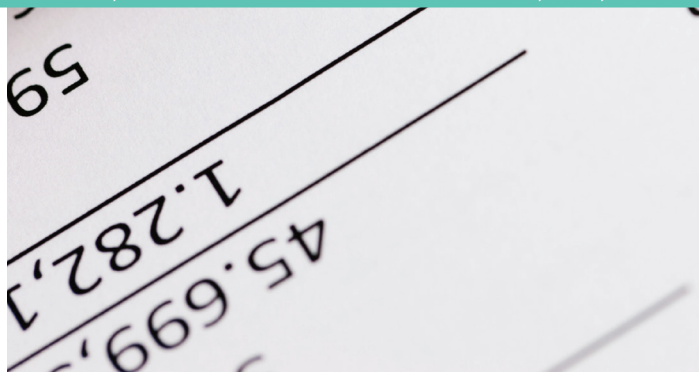

Në plan biznes parashikohet që sasia e prodhimit të domates të rritet që në vitin e parë të prodhimit duke vendosur në efikasitet të plotë serën e ndërtuar. Te ardhurat e parashikuara nga kultura e domates pas kryerjes së investimit për të dyja sezonet bazuar në një prodhim dhe çmim mesatar ka vlerën 4,000,000 lekë

Sezoni	Produkti	Njësia	Sasia	Çmimi mesatar/lekë	Të ardhura nga shitja/lekë
I+II	Domate	Kg	80,000	50	4,000,000

Në mënyrë që të llogarisim fitimin neto si rezultat i ndikimit të investimit marrim shifrat e kostove totale të prodhimit, të ardhurat e gjeneruara nga kultivimi në dy sezone i domates dhe amortizimin. Vlerat e përlogaritura janë dhënë nëse sera do të jetë në kapacitet të plotë pas momentit të investimit. Fluksi monetar është llogaritur për 10 vite me kapacitet të plotë shfrytëzimi që në vitin e parë të investimit. Nga llogaritjet në këtë fazë ferma del me fitim pas investimit.

Rezultati i ndikimit të investimit

Kategori	Vlerat vjetore / Lekë
Totali i shitjeve	4,000,000
Totali i kostove të prodhimit	1,600,000
Te ardhurat përpara amortizimit, interesave, dhe tatimeve	2,400,000
Amortizimi	400,000
Të ardhura pas amortizimi	2,000,000
Fitimi neto	2,000,000

Më sipër, folëm për dy tregues që na tregojnë nëse ky investim është fitimprurës ose jo. Siç shihet dhe nga tabela poshtë vlera aktuale neto kap shifrën e 13,860,871 leke, kurse norma e brendshme e kthimit për këtë parashikim është 58.3 %, pra kjo normë është më e lartë dhe rrjedhimisht me e favorshme sesa norma e interesit e Bankës së Shqipërisë (në këtë shembull është llogaritur 5 % sipas udhëzimeve IPARD dhe formula për llogaritjen e dy treguesve është sipas IPARD). Përfundimisht, investimi i parashikuar në këtë shembull është një investim tepër i leverdisshëm dhe fitimprurës për fermerin.

Treguesi Financiar

Norma e Kthimit të Investimit	58.32%
Vlera Aktuale Neto	13,860,871

Për të vlerësuar riskun, është bërë një llogaritje me një ulje të shitjeve me 10%, totali i shitjeve shkon në 3.6 million lekë. Gjithë të dhënat e tjera nuk janë ndryshuar. Rezultati është: vlera aktuale neto kap shifrën e 10,772,178 leke, kurse norma e brendshme e kthimit për këtë parashikim është 47.7 %. Investimi akoma është shumë përfitues edhe me këtë parashikim, e cila tregon se edhe me ndryshime të vogla të prodhimit ose çmimit, fermeri do të ketë fitim.

Treguesi Financiar

Norma e Kthimit të Investimit	47.7%
Vlera Aktuale Neto	10,772,178

Shënim- ky plan investimi bazohet në supozime të caktuara. Vlerësimi i investimeve në një fermë nuk duhet të bazohet në shembuj të tillë të përgjithshëm por secili fermer duhet të përdorë të dhënat dhe supozimet e veta në llogaritjet e përfitimit

5

Plani Biznesit

Në kapitullin më sipër përshkruam planifikimin e investimit ku fermeri pasi bënë një analizë të hollësishme financiare të përfitimit të investimit, merr vendimin nëse do shkojë për një investim të ri apo jo. Në momentin që keni marrë vendimin për të shkuar për një investim të ri, atëherë fillon përgatitja e planit të biznesit. Normalisht bëhet një plan biznesi, kur fermeri bënë investime të mëdha ose ndryshime më të mëdha të aktiviteteve në fermë. Plani i biznesit është një dokument që regjistron vendimet dhe veprimet më të rëndësishme që ndikojnë në funksionimin e biznesit të fermës. Ai është një mënyrë për tu siguruar që të gjitha gjërat që duhet të bëhen janë kryer në një mënyrë më fitimprurëse për fermën.

Siç kemi përmendur të dhënat e fermave janë shumë të rëndësishme, mungesa e regjistrave e vështirëson shumë menaxhimin e fermës dhe komplikon shumë investimet dhe financimet. Një fermer i suksesshëm duhet të mbajë shënime dhe në të njëjtën kohë nëse ai po planifikon të investojë dhe zgjerojë fermën e tij, ai duhet t'i ndajë dhe t'i konsultojë këto të dhëna me shërbimin këshillues ose ekspertë të tjerë, në mënyrë që të sigurojë se biznesi i fermës të funksionojë pa probleme dhe të mos përballet me kriza.

Në fermat planifikimi mund të bëhet nga vetë fermeri ose në bashkëpunim me këshilltarët e tjerë. Sado e vështirë të jetë mundësia për të përgatitur një plan biznesi është një domosdoshmëri për çdo investim. Informacioni në planin e biznesit duhet të jetë i saktë dhe realist sepse qëllimi kryesor i një plani biznesi nuk është të gjeni para, por të bëni para. Një veprim i domosdoshëm i menaxhimit është të monitorohet plani i biznesit dhe të ndiqet puna përmes tij. Një plan biznesi i hartuar por i papërdorur apo i preferuar nuk ka shumë vlerë.

Plani i biznesit është i nevojshëm për aplikimin për kredi bankare dhe fondet IPARD.

Modeli IPARD i planit të biznesit në faqen e AZHBR përshkruan në mënyrë të hollësishme pjesën narrative dhe financiare të planit të biznesit, por qëllimi ynë është që nëpërmjet këtij materiali fermeri ose këshilltari bujqësor të marrë bazat e një menaxhimi sa më të mirë të një ferme në mënyrë që ai të bëjë më shumë fitime e të përmirësojë nivelin ekonomik të familjes.

Plani i biznesit përfshin një analizë të fermës në të gjitha nivelet, nga marketingu në financimin operacional, në mënyrë që t'ju mundësojë të zbatoni objektivat tuaja strategjike. Plani i biznesit duhet të ndahet në pjesë të ndryshme dhe duhet të përfshijë: përshkrimin e veprimtarive aktuale të biznesit të aplikantit; propozimin e investimit; përshkrimin teknik të investimit; planin financiar, analizën e të ardhurave, të ardhurat bruto dhe neto, rrjedhja e parasë, norma e kthimit dhe shlyerjes së kredisë.

Në përshkrimin e biznesit në fermë duhet të përshkruani aktivitetin e fermës, vitet e eksperiencës, cili është tregu, të dhëna financiare për shitjet, shpenzimet e fitimin, duke përfshirë gjithashtu objektivat, vizionin dhe qëllimin.

Formulimi i objektivave është shumë i rëndësishëm, ato duhet të jenë realiste dhe të realizueshme. Këtu duhet të tregohet edhe pronësia e biznesit; nëse keni partneritete duhen shënuar partnerët.

Në propozimin e investimit përshkruani llojin e investimit dhe burimet e financimit. Një analizë e hollësishme i bëhet riskut dhe se si mund ta mënjanojmë atë. Nëse investimi do të konsistojë në ndërtimin e një sere atëhere duhet të përshkruajmë sa kushton ky investim dhe me çfarë kulturash do ta mbjellim serën psh. nëse do mbjellim domate atëhere duhet të llogarisim prodhimin total:

Lloji kulturës	Sip. Tokës/ dynym	Prodhimi pritsëm/kv	Prodhimi total/kv
Domate	2	65	130

Nëse investimi do jetë në ngritjen e një ferme me lopë qumështi atëhere duhet të llogarisim sasinë e qumështit në total:

Kompania	Nr. lopëve	Prodhimi pritsëm i qumështit për lopë/litra	Prodhimi total i qumështit të prodhuar/litra
Prodhim qumështi	10	3500	35,000

Risqet mund të jenë disa si mungesa e punonjësve të kualifikuar etj etj., por jo vetëm duhet të evidentohen ato por duhet edhe të ndërmeren veprime që do ta ulin riskun, psh. për të ulur riskun e mungesës së punonjësve të kulifikuar atëhere planifikohen programe teknike trainimi për punonjësit.

Në përshkrimin teknik të investimit nëse do investojmë në blerjen e një linje përpunimi qumështi duhet të përshkruhet procesi i prodhimit, nëse do blejmë një traktor duhet të përshkruajmë punët agromekanike e nëse do ngrëjmë një serë duhet të përshkruajmë procesin e ndërtimit dhe vëndin ku do të ndërtohet. Për secilën nga investimet duhet të jepen arsye pse është e nevojshme të bëhet ky investim.

Plani financiar fillon me përshkrimin e kompanive ku është marrë oferta dhe si qëndron kjo ofertë në krahasim me çmimet e tjera në treg për blerjen e makinerive/ose për ndërtim. Pasi kemi bërë një parashikim për prodhimin në vite e një studim për çmimin e shitjes në treg llogarisim fitimin vjetor psh. nëse do prodhojmë domatë në serë të ardhurat vjetore janë:

Lloji kulturës	Prodhi/kv	Çmimi/njësi/lekë	Vlera/lekë
Domate	130	5,700	741,000

nëse investimi është fermë blegtorale të ardhurat vjetore janë:

Prodhim qumështi	Prodhi/litra	Çmimi/njësi/lekë	Vlera/lekë
Qumësht	35,000	40	1,400,000

Në llogaritjen e të ardhurave duhet të kemi parasysh që ekziston rreziku që sasia e planifikuar të mos prodhohet ose çmimi të ndryshojë (këtë e kemi përshkruar më sipër te menaxhimi i riskut).

Pasi kemi llogaritur të ardhurat fillojmë e llogarisim në mënyrë të detajuar kostot si ato variable dhe ato fikse si psh. blerja e lëndës së parë, pagat, interesi dhe taksat e bankës etj, etj...., Për kostot e ndryshueshme kemi folur më sipër te kapitulli i fitimit bruto (fq.10). Në kostot fikse fusim ato kosto te cilat nuk ndryshojne ne varësi te nivelit të shitjeve apo të nivelit te prodhimit gjate nje periudhe relativisht afatshkurter si qeraja, rrogat e punonjesve, amortizimi i makinerive etj. Hapi tjetër është llogaritja e amortizimit duke grupuar investimin dhe duke marrë në konsideratë kohën e amortizimit sipas ligjit shqiptar.

Në planin e biznesit llogaritja e rrjedhjes së parasë do të na tregojë fluksin e parave që po lëviz (rrjedh) brenda dhe jashtë biznesit së fermës në një muaj. Është gjithmonë e vlefshme të përcaktohet sasia minimale e parave që nevojitet në ditë/javë për të arritur vlerën e koston. Në tabelën e rrjedhjes së parasë të dhënat që futen janë:

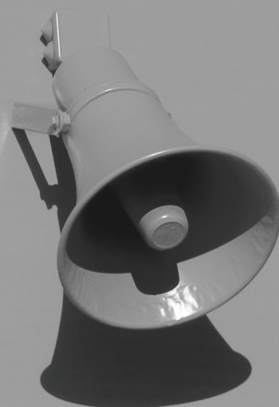
1. Shuma e të ardhurave (të ardhurat nga shitjet, kapitali vetjak dhe subvencioni IPARD);
2. Shuma e shpenzimeve (investim në pasuri të palujtshme/ makineri, kosto operative, paga e punonjësve, tatim mbi fitimin, ripagimi i kredisë bankare etj,)
3. Rrjedhja e parasë për çdo muaj;
4. Rrjedhja e parasë e grumbulluar.

Të dhënat e marra nga kjo llogaritje do na tregojë nëse kemi para të mjaftueshme për të paguar detyrimet çdo muaj. Nëse shifrat tregojnë se në arkë kemi më pak para se sa na duhet për pagesat atëhere ne në planin e biznesit duhet të planifikojmë rritjen e fluksit të parasë me: (1) shitjen e më shumë produkteve, (2) shitjen e një aktivi, (3) uljen e kostove, (4) rritjen e çmimit të shitjes, (5) mbledhjen më të shpejtë, (6) duke paguar më ngadalë, ose (7) marrje kredie.

6

Rekomandime

1. Investimet do të duhen për biznesin. Disa investime mund të shtyhen pa ndonjë efekt në biznes, për shembull, mund të jetë e mundur të presësh një vit ose dy për të zëvendësuar traktorin. Bëni vetëm investime që janë vërtet të nevojshme ose sepse nuk mund të bëni pa to, ose sepse përfitimi është aq i mirë, saqë duhet të shkoni për paratë shtesë;

2. Kërkoni informacione veçanërisht për investimet më komplekse. Sidomos ju duhet të shikoni me kujdes se çfarë është e nevojshme, për të qenë në gjendje të shfrytëzoni plotësisht investimin. Kjo mund të jetë pajisje shtesë, ndërtime shtesë ose zhvillim i aftësive teknike ose marketingut të punonjësve. Përveç kësaj ju duhet të kontrolloni nivelin e:

- Të ardhurave (rendimentet dhe cilësia e produkteve)
- Kostot më të rëndësishme (për shembull riparimi vjetor ose numri i orëve të punës)
- Kohëzgjatja e pajisjeve

Një informacion i tillë mund të merret nga fermerë ose ekspertë të tjerë;

3. Nëse keni dyshime, atëherë pyesni kompaninë e cila po ju shet investimin për t'ju dhënë disa referenca. Kërkojuni atyre t'ju tregojnë se nëse investimi po funksionon në ferma të tjera dhe se fermerët janë plotësisht të kënaqur;

4. Përqendrohuni në pagesa 3 - 5 vitet e para, sepse është e vështirë të gjesh një vlerësim të besueshëm për të ardhurat dhe kostot në 6 - 10 vjet. Prandaj rekomandohet të përqendroheni në shifrat për 3 - 5 vitet e para të investimit dhe në këtë mënyrë, merrni

një bazë të mirë për vlerësimin e përfitimeve në të ardhmen e afërt. Nëse nuk do të keni një rrjedhë të mirë parash në investimet në sera ose të qëndrueshme në blegtori, atëherë investimi mund të jetë i rrezikshëm dhe duhet të vlerësohet me kujdes. Ju lutemi kini kujdes, që kjo këshillë nuk është e vlefshme për ullishtet sepse ato vijnë më vonë në prodhim;

5. Nëse doni të vlerësoni rrezikun, atëherë bëni plane alternative të biznesit. Për shembull:

- Një plan me një ulje prej 5% të të ardhurave. Kjo është e barabartë me ose 5% ulje të çmimeve ose sasive (mund të zgjidhet faktorë tjetër e uljes)
- Një plan ku ulni në mënyrë dramatike të ardhurat vjetore në një ose dy vjetët e fundit të përfundimit të jetës së investimit (vetëm për të parë, sa do të ndikojë kjo në VTN dhe NPG);

6. Vlerësoni VTN dhe NPG me kujdes dhe analizoni, nëse merrni fitim të mjaftueshëm nga investimi (krahasuar me rrezikun që kenë). Duhet të vlerësoni fitimin me kujdes, nëse duhet të merrni kredi të mëdha për të financuar investimin;

7. Ju lutemi vlerësoni gjithashtu fluksin e parave në planin e biznesit tuaj. Nëse është kritike vitet e para pasi investimi është bërë, atëherë do të duhet të gjeni një zgjidhje për tu rregulluar. Mungesa e parave do t'ju vrasë;

8. Mbani të dhëna të sakta dhe planifikoni biznesin në fermën tuaj. Kini parasysh ciklin e planifikimit vjetor të biznesit në fermë:

Hapi i parë: analizoni dhe planifikoni;

Hapi i dytë: zbatoni planin dhe monitoroni;

Hapi i tretë: regjistroni shifrat aktuale kundër atyre të planifikuara;

Hapi i katërt: vlerësoni.

Shumë ferma në BE kanë bërë investime shumë fitimprurëse me subvencionet e IPARD.

Prandaj, shumë ferma në Shqipëri do të përfitojnë gjithashtu nga subvencionet e IPARD. Ne rekomandojmë fermerët në Shqipëri të bëjnë investime fitimprurëse me mbështetjen e IPARD. Këshilla jonë përfundimtare është: shkoni për investime për sa kohë që fermeri është i interesuar për investimin dhe investimi është fitimprurës dhe jo shumë i rrezikshëm.

Manuali është përgatitur nga ekipi i projektit IPESA:

Henry Jørgensen – Ekspert Ndërkombëtar

Shpresa Arbi – Eksperte

Morten Sejersen – Udhëheqësi ekipit

Jonida Naqellari – Menaxhere Zyre

Idlir Koka – Grafika